

Torben Arboe:

Ulla Winblad, Movitz og fader Mollberg i Thisted! – om et udvalg af C.M. Bellmans viser gendigtet på thybomål af Søren Sørensen.

1. Indledning

I slutningen af 1700-tallet skildrede digteren og troubadouren Carl Michael Bellman en del af livet i Stockholm i et stort antal viser og sange (omkring 1000, Bohn 1997:3), hvoraf nogle er trykt i de to samlinger *Fredmans Epistlar* (1790) og *Fredmans sånger* (1791). De fleste af disse viser blev faktisk skrevet 20-25 år tidligere (og *sångerna* før *epistlarna*), men blev først trykt, da en af Bellmans bekendte havde købt et nodetrykkeri og påtog sig udgivelsen. Planen var at trykke 100 af Fredmans epistler, fordelt på 4 bind over 4 år (Bohn 1997:7); det blev dog 'kun' til 82, jf. Bellman (1965) og tidligere udgivelser. Af sangene blev 65 tilskrevet Fredman og udgivet som *Fredmans sånger* (Bellman 1972:9).

Mange af disse viser gendigtede Søren Sørensen på thybomål i bogen *Carl Michael Bellman: Skoel, bette pieger. En uhôwalg af epistler og sange på thybomål ved Søren Sørensen*. (2000). Sørensen (1937-2018) havde sin opvækst i Thisted, men boede og virkede ellers mest i det østlige Danmark (på Falster og den længste tid i Nordsjælland), som lærer, undervisningsinspektør, forfatter og oversætter, med forkærlighed for nordisk litteratur, især svensk og finsk. I svensk litteratur gjaldt det især Bellmans viser og sange, og Sørensen stiftede i 1992 Bellman-selskabet i Danmark sammen med Leif Bohn.

I udvalget af epistler og sange omplanter Sørensen så at sige en del af persongalleriet og begivenhederne hos Bellman fra Stockholm

i 1700-tallets slutning, rokokotiden, til Thisted i efterkrigstiden i slutningen af 1940'erne og begyndelsen af 1950'erne. Sørensen (2000) oversætter og gendigter 19 af Fredmans 82 epistler, 14 af Fredmans 65 sange og 3 øvrige sange. Bogen indeholder et forord (s. 11-13), gendigtninger af epistler (s. 15-71) og af sange (s. 73-103), desuden et afsnit Om thybomål (s. 104-106), noter (s. 107-115) og et afsnit Om Bellman og Thisted (s. 116-119, hovedsageligt på Thy-dialekt). Spredt på tekstsiderne findes 18 vignetter; de er ligesom omslaget er tegnet af Søren Sørensen, der også havde et virke som tegner og maler i andre sammenhænge.

2. Om Bellman og Bellman-traditionen

Bellmans sange og optræden optog samtiden stærkt. Han akkompagnerede sig selv til mange tekster på tidens melodier eller melodier, han selv komponerede. Bellman efterlignede også instrumenters lyd, jf. en bemærkning efter omtale af de foreslåede instrumenter, fx *Corno* Valldhorn: her 'bör rösten imitera det utsatta Instrumentets ljud' (her bør stemmen, dvs. sangerens stemme, efterligne det nævnte instruments lyd; Bellman (1965:17)). Denne underholdning vandt genklang i højere kredse op til hoffet hos den svenske konge Gustav III (regent 1772-1793), og Bellman var ansat ved hoffet i mange år frem til kongens død.

Bellman skildrede en del af livet, især i det muntre og lystige, letlevende miljø, i Stockholm omkring 1770, i den bydel, som nu kaldes Gamla Stan. Med udgangspunkt i virkelige personer skabte han digteriske figurer, som levede deres eget liv i viserne. Den Fredman, der tilskrives epistlerne og sangene, beskrives i personoversigten for epistlerne (Bellman 1965:14ff.) som en 'navnkundig urmager, uden ur, værksted og driftskapital', altså en tidligere driftig borger, der har mistet sit eksistensgrundlag. Af de personer, der nævnes i artiklens overskrift her, omtales Ulla Winblad i oversigten hos Bellman som 'nymfe og præstinde i Bacchi tempel', dvs. i et tempel for Bacchus, vinens gud i romersk mytologi; i datidens Stockholm: en kro. Movitz, der i personlisten betegnes fader Movitz, er musiker og måske komponist, tidligere korporal. Også fader Mollberg benævnes korporal, desuden som dansemester, tidligere husejer og rytter, dog nu

uden hus og hest. Alt i alt personer, der tilsyneladende ikke har meget andet end værtshuslivet tilbage.

Det nævnte Bacchi tempel var også titlen på en bog, Bellman havde udgivet i 1783 om en fiktiv ridderorden, Bacchi orden (også kaldt ordenskapitel), skrevet som en parodi på tidens mange loger mv., idet hovedinteressen for ordenens medlemmer var det lystige liv med kvinder og rigelige drikkevarer. I 1760'erne havde Bellman skrevet flere drikkeviser, nogle af dem ud fra gammeltestamentlige personer, fx Noa (i Gubben Noak, jf. afsnit 7 nedenfor). I forlængelse heraf bruger han i 1770'erne betegnelsen epistler fra Det Nye Testamente: Hvor Paulus' epistler er opbyggelige breve til menighederne forskellige steder, har Fredmans epistler det enklere og mere sekulære budskab om at nyde livet med drikkevarer og kvindeligt selskab. Epistlerne og sangene har dog så mange andre kvaliteter og er så virtuost skrevet, at de og deres personer, eller digteriske figurer, har fascineret mange læsere og sangere lige siden, både i og uden for Sverige.

I Danmark var i skandinavismens tid, 1800-tallets første halvdel, bl.a. digteren Henrik Hertz optaget af Bellmans viser (fx Hertz 1833, jf. afsnit 4 nedenfor), og C. Hostrup brugte adskillige af visernes melodier til sange i sine komedier, som i høj grad var syngestykker (vaudeviller), fx *Genboerne* og *En Spurv i Tranedans* i 1840'erne (jf. Hostrup 1954). *Fredmans epistlar* blev samlet oversat til dansk første gang i 1912 ved Charles Kjerulff, og i 1990'erne blev først et udvalg af epistlerne oversat til dansk (Bohn

Fig. 1. Bellman tegnet af Johan Tobias Sergel (1740-1814). (Bohn (1997:9).

1994), dernæst blev i 1997 både epistlerne og *Fredmans sånger* oversat til dansk ved Leif Bohn og udgivet af det nævnte Bellman-Selskabet i Danmark. Bohns rigsdanske udgaver har antagelig inspireret Sørensen til at gendigte Bellman på thybomål.

3. Bellman omsat til Thy-dialekt

3.1. Hvorfor gendigte Bellman på thybomål?

Sørensen begrundet sit valg af Bellman med, at der ikke findes ret megen digtning på thybomål, faktisk ”overraskende lidt”: kun et par skæmtedigte af J.P. Jacobsen (fra Thisted, TA), en samling digte mv. af Jens Kirk (1949) og dennes broder, Johs. V. Kirk (begge fra Hjardemål, Nordthy, TA), desuden nogle sange i Thylands sangbog 1995 (s. 13, 104). Her ses, at Sørensen ikke har kendt digtene af ældre sydhyske dialektdigtere som Hans Bakgaard: *Folk æ hår mødt* (1939), *De gav mig Styrke* (1956) og Jens Søb: *Tak for æ Brow* (1939), der ellers var ret kendte tidligere i Thy, og heller ikke den yngre Gustav Nielsen-Refs med digte fra 1970-80’erne, fx *Om folk å vejstenvinn* (1984). Måske har de sydhyske digtsamlinger ikke været særlig kendte i Thisted og helt ukendte i det østlige Danmark, hvor Sørensen opholdt sig mest. I hvert fald bør der ifølge Sørensen skrives flere digte på thybomål, og til dette er Bellman ’en af de bedre at starte med’ (s. 117): Epistlerne og sangene er oversat til mange sprog og ”i bogstaveligste forstand bleven verdenslitteratur” (s. 116). Sørensen finder præcedens for oversættelse til jysk hos bl.a. Aakjær, der gik tilbage til ”Bellmans skotske samtidige, Robert Burns, og gendigtede ham på Karup-dialekten” (s. 13, egentlig det lidt nordligere Fly sogn, TA). Dertil kommer, at personer som Movitz, Mollberg samt Ulla Winblad ’og de andre tøse’ hos Bellman mindede Sørensen stærkt om personer, han i sin barndom og ungdom havde mødt i den østlige del af Thisted: på havnen og ved husvildebarakkerne på Fårtoftvej, hvor der boede mange fattige og sammenbragte personer, som krigen og besættelsen havde været hård imod (s. 116f.).

3.2. Hvordan oversætte og gendigte Bellman på thybomål?

’Romerne skelnede mellem *grammatisk parafrase*, den oversættelse der lægger sig tæt op ad originalen ... imitation kunne man også kalde

det, og *retorisk parafrase* som i sin kerne er digtning på et foreliggende motiv', anfører Sørensen i forordet og fortsætter:

Dette udvalg er stort set *retoriske parafraser*, også på den måde at lige så bundet Bellman var til sprog, natur, psyke og væsen i Stockholm, lige så bundet til sprog, natur, psyke og væsen i og omkring Thisted har jeg forsøgt at være eller er blevet ganske ureflektet. (s. 12).

Man skal altså ikke vente en ordret oversættelse som 'i skolens engelsk- og tysktimer', men en friere gengivelse eller gendigtning af det svenske på thybomål i form af retoriske parafraser. Men dele af gendigtninger lægger sig ofte ret tæt op ad en ordret oversættelse eller grammatisk parafrase, og når jeg nedenfor sammenligner Sørensens gendigtninger med Bellmans tekster, bliver det ofte på ordniveau (thydialekt vs. gammeldags svensk). Sørensen tilsigter også at overholde metrikken hos Bellman (stavelsesantal, versefødder), og når han desuden vil danne rim på udlydende ord i linjer (vers), må der ofte anvendes retorisk parafrase og anderledes billedsprog. Alt dette gøres af hensyn til, at viserne skal være sangbare også på thybomål, i respekt for 'en gammel sandhed: Bellman skal synges' (s. 13).

I afsnittet Om Thybomål (s. 104ff.) gør Sørensen nærmere rede for lyd gengivelsen. Rigsdansk stavemåde er benyttet, hvor det er muligt, og til de øvrige thylandske ord anvendes ikke lydskrift, men kun alfabetets bogstaver, dog suppleret med *ð*, der betegner blødt d. Dette er indsat overalt, hvor det efter Sørensens 'indre øre' hører hjemme (således også i 'uh*ð*valg', udvalg, i bogtitlen); det almindelige d kommer dermed til at betegne hårdt d. Enkelte småord, især pronomener som *du*, *den*, *dem*, skrives med *ð* eller d alt efter deres placering i sætningen, fx: Do bette do, ka *ð*o komm her! (du, lille du, kan du komme her! s. 105). Et andet forhold ved lyd gengivelsen er, at apostroffer og diakritiske tegn søges brugt mindst muligt; i praksis optræder apostroffer dog i de fleste af viserne, ofte i forbindelse med rim, fx om en dansende: Med åben arm' / kan hun larm' (arme / larme, s. 25).

4. Temaer i Bellmans viser

De vigtigste temaer i både *Fredmans epistlar* og *Fredmans sånger* er dels det lystige liv i værtshusmiljøet, dels beskrivelser af naturscenerier, i flere tilfælde begge dele inden for samme tekst. Dette ses fx i gengivelsen af Fredmans epistel 77, hvis første strofes første vers (linje) har givet titlen til hele Sørensens udvalg af Bellman-tekster:

Skoel, bette pieger, sih der, skyer glitrer,
Stjerner leg'er sølv øwer bredning og land,
Sih der æ moen, som en guldring den sitrer,
Leg'er ligesom guldflager øwer æ wand. (s. 63)

I oversættelse til rigsdansk: Skål, små piger, se der, skyer glitrer, / Stjerner lægger sølv over bredning og land; / Se der, månen, som en guldring den sitrer, / Lægger ligesom guldflager over vandet. Med "bredning" henvises til Thisted bredning, der også optræder i andre af gendigtningerne. – Glitrende skyer, stjerner, der lægger sølv over Thisted bredning mv., månen, der ligesom sitrer (i dis) og lægger guldskeer over vandet: Det er fin naturlyrik, først og fremmest på thy-dialekt, men delvis på det, Sørensen kalder Thisted-fint, dvs. tilstræbt rigsdansk (skyer glitrer, guldring sitrer, ligesom guldflager); dette hører med i de dialekttalendes sproglige repertoire (s. 107). Med termene fra før er der her især tale om en grammatisk parafrase af Bellmans tekst:

Klang mina Flickor! Se skyarna glimma,
Stjärnorna försilfra båd vatten och land,
Månen i molnet sin guldgula dimma
Kastar öfver klappträen och såar vid strand. (Bellman 1965:316ff.)

I oversættelse til rigsdansk: Skål, mine piger! Se, skyerne glimter, / stjernerne forsølver både vand og land, / Månen i skyen sin guldgule dis / kaster over banketærskler og trækar ved stranden. Det ses, at i sidste vers / linje har Sørensen dog fraveget den direkte oversættelse og anlagt en retorisk parafrase: de gammelsvenske redskabsbetegnelser *klappträen* og *såar* er opgivet og erstattet af en lyrisk formulering parallelt med foregående vers. De nævnte redskaber blev i datiden

brugt til tøjvask udendørs; tilsvarende betegnelser findes også i jysk, idet *en så* betegner et trækar, mens *klaptræ* må oversættes til 'banketærskel', 'banketræ'.

I bogens bagsidetekst nævner Sørensen, at disse vers er indgået i den danske skønlitteratur, idet Henrik Hertz (1798-1870) har brugt dem i digtet Posthuset i Hirschholm (1832): Hertz beskriver, hvordan fru Johanne Louise Heiberg en aften sang dem smukt fra et vindue i posthuset i Hørsholm – og hvordan det og hele situationen påvirkede digteren, kan man tilføje.

Men i Fredmans epistel 77 skifter scenen hurtigt til værtshusmiljøet mv. og forbliver især dér de øvrige 7 strofer, fx: "Skoel! Gammel Fredman har mønt, hør de klirrer / Så, I bette pieger, en snaps mud kontant!" (Skål! ... I små piger, en snaps mod kontanter, strofe 3, s. 63). Det drejer sig om kroen benævnt Lossen ved en kaj eller strand, hvor der ligger et skib, som man kan se over på fra kroen, og hvis kaptajn er kæreste med en pige, Sofie, fra kroen. Fredman får rigeligt at drikke, lægger an på Sofie, gør nar ad kaptajnen, som uheldigvis kommer tæt på netop da: 'Kjæpp i hywer hånd og æ dup we' æ lowt / Han tog en stuel!' (kæp i højre hånd og duppen, dvs. spidsen, oppe ved loftet / han tog en stol!). Fredman får læsterlige klø: 'Aw, aw, aw, mi røg goer i smold bag mi kowt' (av (etc.), min ryg går i smuld, i stykker, bag min kofte); han lover kaptajnen: 'Æ ska nok hold mæ ... Aldrig mier ta o di kjærest' (jeg skal nok holde mig ... aldrig mere tage på din kæreste, s. 65). Dette er mindre direkte end teksten hos Bellman: 'Aldrig min fot ... / Mer skall i Lakanen spöka' (aldrig min fod ... mere skal i lagnerne spøge, Bellman 1965:319), der afslører en mere intim kontakt tidligere.

4.1. Livet i værtshusmiljøet

Som netop vist kan naturscenerier og scener fra værtshuslivet findes skildret i en og samme vise. De sidstnævnte er de hyppigste af Fredmans epistler og sange; det gælder også i udvalget hos Sørensen.

4.1.1. Mellem Bacchus og Venus / Freja

I epistlerne beskrives ofte muntre drikkelag og dansescener, fx i nr. 9: Kjærest mi brøder, søester og wenner / Sih fatter Berg han skruer og

spænder / Streng' o hans wiolijn no (Kæreste mine brødre, søstre og venner / se, fatter Berg han skruer og spænder / strenge på sin violin nu (s. 20) ... Brøder de danser møy menuwet ... Dåns, bette pieger, tuml jer og spring ... wøwt með jer kjoler (brødre de danser meget menuet ... dans, små piger, tuml jer og spring ... vift med jeres kjoler (s. 21f.) ... Hæer er win i tønder, / Hæer er elskovs ynder, / Hæer er ållt, hæer will æ wæer (her er vin i tønder, / her er elskovs ynder, / her er alt, / her vil jeg være (s. 22). De første vers er stort set direkte oversat fra Bellman undtagen 'Dåns, bette pieger', hvor Bellman har: 'Dansa och fläkta' (dans og vift, dvs. brug vifterne). Men to af de sidste vers, fra 'Hæer er win ...', er helt anderledes hos Bellman: 'Här är Bacchus buden, / Här är Kärleksguden' (her er Bacchus indbudt, / her er kærlighedsguden). Bacchus er som nævnt vinens gud; kærlighedsguden er snarest Cupido, der nævnes i andre epistler, næppe Amor (Ordbok 1967:125). Der er her tale om en anden type retorisk parafrase end ovenfor, idet Sørensen omskriver et mytologisk lag hos Bellman direkte til værtshusmiljøet: vinguden erstattet af vin, kærlighedsguden af elskovs ynder.

Blandt de 'bette pieger', der i epistel 9 opfordres til livlig dans, er Ulla Winblad: Rank di røeg, do Ulla! / Kom, di håend, æ takt er ret (rank din ryg, du Ulla! / kom, din hånd, takten er rigtig; s. 21). Hun optræder også i den følgende epistel i udvalget, nr. 17: Glem all jer smerter, / Frisk' hjerter! ... kom dans nå (nu), I to; / Ulla og Jørren, æ dans ska go! (dansen skal gå; s. 24). Kroen beskrives her som et sted, 'hwor Frejas unger / de sjunger ... Jen nymf er askblond og jen brunett'! (hvor Frejas unger / de synger ... én nymfe er askeblond og én brunette, s. 25). Freja er kærlighedsgudinden i nordisk mytologi, hvilket måske bedre antydes hos Bellman: Fröja uplåter / Sitt slott, / Bland Ängla-bilder / Så milda ... En Nymph cendrée och en ann' brunette (Freja åbner sit slot, / blandt englebilleder / så milde (etc.); 1965:72f.). De milde englebilleder i Frejas slot giver et mere poetisk indtryk af Ulla Winblad og de andre piger end Frejas unger hos Sørensen. I epistel 42 om et kortspil i selskabet nævnes Ulla flere gange, skildret med et snarest forelsket blik: Ulla glæder, / knøw og kjøn /... Bette Ullas wakker håend / Titter fram mell silkebåend (... smuk og køn /... Lille Ullas vakre hånd / titter frem mellem silkebånd;

s. 47); både Sørensen og Bellman (1965: 180f.) beskriver hende endnu tættere på. Hun er også en vigtig person i flere epistler, som behandles i afsnit 4.2 om naturscenerier.

Som kærlighedsgudinde nævnes foruden Freja i epistel 17 også Venus: Kjærlighied stikker, / Æ drikker. / Wenus som stoer her / Wi dyrker i kor her / en stund (kærlighed stikker, / jeg drikker, / Venus som står her / vi dyrker (etc.), s. 26); de sidste vers er lidt ændret i forhold til Bellman: Låtom oss alla / Den Venus åkalla / Här står (lad os alle / den Venus påkalde / (som) her står (1965:74). I epistel 27 går Fredman ind på sit ophav:

Freja og Bacchus fik styrer o
hans lyw (... fik styr på hans
liv, s. 34), dvs. kærlighed og
drikkeri bestemte faderens
livsbane; omtrent samme
formulering hos Bellman
(1965:111). I epistel 45, hvor
Mollberg får ødelagt sin
harpe af utilfredse tilhørere
på en kro (Rostock), er det
igen Venus, der inddrages:
Mollberg vil nu gå i eksil
med harpe mv. og spille
for Bacchus og Venus (for-
uden Apollon, musikkens
gud) for dermed at opnå
sin retmæssige rang blandt

virtuoser (s. 53, Bellman 1965:194). De to førstnævnte guddomme påkaldes også i Fredmans sang nr. 7: Skoel for det bejdst, boed
kjærlighied og win / ... så wild æ gjaer ... / Blyw forkårl hos Wenus,
hos Bacchus få plads (skål for det bedste, både kærlighed og vin / så
ville jeg gerne / blive forkarl hos Venus (etc.), s. 79). Dette er omsat
fra en mere højstemt stil hos Bellman: Kärlek och Bacchus helgas min
skål / ... vad jag önskar uti i mina dagar, / hos Venus bli fänrik, hos
Bacchus korpral! (kærlighed og Bacchus helliges min skål / ... hvad
jeg ønsker allermost: / hos Venus at blive fenrik, hos Bacchus korporal;

Fig. 2. "Blyw forkårl hos Wenus ...".
Sørensen (2000:70). Figuren Venus her
må være tegnet ud fra Botticelli: *Venus'*
fødsel (1485).

Bellman (1972:40)), altså med inddragelse af militære grader, hvilket Sørensen ændrer til placeringer i et landbrugssamfund. I praksis, uden den mytologiske garnering, lyder budskabet: drik og elsk, som fx i *Fredmans sange* nr. 10: Ta en snaps og så blyw' (blive) weð /gentages 4 gange/ Sårn te wi ka gløeð warm' / I en pieg hende' bløeð arm' (sådan at vi kan gløde varme / i en piges bløde arme (egentlig: en pige hendes bløde arme), s. 82).

4.1.2. Med Karon og døden i baggrunden

I adskillige epistler beskrives beruselsens problemer og kærlighedens eller elskovens kvaler, fx i den ovenfor omtalte epistel 77, der endte med korporlig afstraffelse af den lidt for pågående Fredman. Ofte skildres stemningen med en indbygget dobbelthed, visheden om dødens stadige nærvær, fx: Wed æ graw si kant æ stoer / Med æ Bacchuskrans om hoer (ved gravens kant jeg står / med Bacchus-kransen om hår; epistel nr. 24, strofe 1, s. 31). Bacchus-kransen er vingudens krans, laurbærkransen, og: Bacchus' safter gjør mæ glåð igjen (... gør mig glad igen; smst.). Her er tale om en næsten grammatisk parafrase af versene hos Bellman: Och jag står vid grafvens brädd / Som en Bacchi hjelte klädd ... Bacchi safter fröjda mig än (Og jeg står ved gravens bred / klædt som en af Bacchus' helte (etc.); Bellman 1965:97f.). Vin er i epistel 23 en nødvendighed lige til det sidste: Win ...foer æ / Nær æ døð ska komm', / Sjelv i mi siedst' stund / Tar æ glas te mund (vin får jeg, når døden skal komme; / selv i min sidste stund, / tager jeg glas til mund, s. 29). I epistel 81 omtales i forbindelse med begravelse af en søster i vennelaget, at guld og purpur forgår, og der spørges: Wenker Karon fra æ brusendes wand (vinker Karon fra det brusende vand, s. 66), dvs. der refereres til den græske mytologi med Karon, som færger de døde over floden Styx (eller Acheron, jf. Bellman (1984:425)) til de dødes rige. Samme billede påkaldes i epistel 34 vedr. branden ved Mowits' hus i Strømgade i Thistedes centrum: Men fræ Dødens dunkel sund / Dødens blund / I æ yw dæ stikker, / Snår så kam di siedst stund (men fra dødens dunkle sund / dødens blund / i øjet dig stikker, / snart så kom din sidste stund; s. 41); i dette memento mori har Bellman 'Charons mørke sund' (etc.) (1965:139). Men Mowits (således gengiver Sørensen Bellmans Movitz) når at komme ud af det

brændende hus med sine instrumenter: han går på kro og 'rejser / en par daler te en dram' (s. 42); han lever og må af sted på værtshus igen. (I parentes bemærket: denne og andre epistler behandles litterært udførligt i antologien Olsen m.fl. (2015)).

Endnu mere malerisk er beskrivelsen i Fredmans sang nr. 5 B ved begravelsen af Johan Glock, der hos Bellman har titel af 'härold i Bacchi Ordenskapitel' (jf. omtalen af dette i afsnit 2 ovenfor), hos Sørensen omsat til 'herold i Drikkerigets brødreloge': Sih, hwor Karon stræber! ... Mi Glock i Karons bod goer nier / og sloes af storm og bølger (se, hvor Karon skynder sig! ... Min Glock i Karons båd går ned / og bliver slået af storm og bølger; s. 75). Her opstilles dog et håb: nu efter farvel til 'win og øl i glas ... og snaps og kander' (med andre drikkevarer), sker dette: 'di boð, den goer i gras,/ Mod Elysé do lander' (din båd bliver ødelagt, men du når frem til Elysium), dvs. det sted i den antikke mytologi, hvor gudernes yndlinge mødtes efter døden. Næstsidste vers er lidt dramatiseret i forhold til Bellmans: Rätt nu ... så är din köl / vid eliseiska stranden (lige nu så er din køl / ved den elysæiske strand; Bellman (1972):34), hvor der ikke nødvendigvis er tale om et forlis, idet 'köl' kan være en metafor for båd.

I måltidssangen, Fredmans sang nr. 21 (sang nr. 9 har samme titel, TA), ses døden næsten direkte i øjnene under og efter et festligt lag:

Så trisser wi så småt igjen / Fræ Bacchi buldren og tumult, /
Æ liemand råber: kom, min wen, / No er di timglas fuldt

(så trisser vi så småt igen / fra Bacchi buldren og tumult / Lemanden råber: kom, min ven, nu er dit timeglas fuldt; s. 86). Her er 'lemanden' Sørensens omskrivning af 'manden med leen', døden, som blev nævnt direkte hos Bellman:

Så lunka vi så småningom / från Bacchi buller och tumult, /
När döden ropar: Granne kom, / dit timglas är nu fullt
(Bellman (1972:67).

Efter en opfordring til den gamle tilhører om at lægge krykken og til den unge om at tage 'den skønneste nymfe, som til dig ler' under armen, kommer hos Bellman omkvædet:

Tycker du att graven är för djup, / nå välan, så tag dig då en sup, /
Tag dig sen dito en, dito to, dito tre, / så dör du nöjdare. (smst.)

(synes du, at graven er for dyb, / nå, velan, så tag dig en dram mere,
/ tag dig senere ditto en, ditto to, ditto tre, / så dør du mere tilfreds).
Dette omsætter Sørensen i en grammatisk parafrase, med enkelte
ændringer i ordvalget, til:

Tøws do så æ graw er lidt for klam,
Weð ðo hwa, så tag do dæ en dram,
Tag dæ jen, dito jen, dito to, dito trej,
Så dør do et så ræj. (s. 86)

(synes du så, graven er lidt for klam, / ved du hvad, så tag du dig en
dram, / tag dig en, ditto en, ditto to, ditto tre, / så dør du ikke så ræd,
bange). Igen ses altså drikkeri og dødens mulighed tæt sammenvævet,
men nærmest muntert i sammenligning med epistlerne ovenfor med
Karon inddraget. Denne måltidssang er skrevet 1787 til en privat
middag hos en velstående person, en hofgulddrager (note s. 114), og
i de følgende strofer tages flere persontyper og professioner blandt
gæsterne under behandling (rigmænd, gejstlige, militærpersoner m.fl.)
under den synsvinkel, at de ikke skal være så stolte eller opblæste:
Døden vil også indhente dem. Det gælder fx: du 'med bænd og
stjerner fin og klog, / Æ snedker gir di kist' nøj lak / Og sliber fin æ
låg' (... snedkeren giver din kiste noget lak / og sliber låget fint; s. 86,
svarende til Bellman ovennævnte sted).

Det skal nævnes, at denne sang også er delvis gendigtet på en
anden jysk dialekt, nemlig på vendelbomål her i Ord & Sag (2009).
Under overskriften 'En ny og sørgelig vise på vendelbomål' indleder
Jens Chr. Højensgård (f. 1913) digtet således:

No luntjer A så småt åstæ / frå åltj jæt wrøwl å skæjeritj, /
Får no wel A ha row å fræ – mæt lyw æ snå't fåbitj.

(nu lunter jeg så småt af sted / fra alt jeres vrøvl og skænderi, / for nu
vil jeg have ro og fred / – mit liv er snart forbi; s. 4). Her er teksten
altså blevet nedskrevet til kun at omhandle én person (A, jeg), og
denne forlader næppe en munter fest, men er blevet træt af andres

evige snak og uenighed og gør nu status over livet: det 'ku wæ håt, men så tow A mæ en bette swåt' (kunne være hårdt, men så tog jeg mig en lille sort, dvs. en kaffepunch). Alt i alt har livet dog været godt, bl.a. fordi man kunne få sig en dram eller to – eller fem, ”men så ma ajer da nåk bær mæ hjem” (så må andre da nok bære mig hjem, strofe 2). Døden må nok være hård, men også her kan 'en tor' (en tår) eller flere hjælpe: 'så tenker A nåk intj på Døjen mier' (så tænker jeg nok ikke på døden mere).

Efter disse mere dystre betragtninger vender vi tilbage til Sørensen og Bellman vedrørende de fine naturbeskrivelser mv. i Fredmans epistler og sange.

4.2. Naturscenerier mv.

I afsnit 4 omtales et natursceneri, der i epistel 77 er overført fra Stockholm hos Bellman til Thisted-egnen hos Sørensen. Noget lignende gælder i gendigtningen af Fredmans epistel nr. 71, Til Ulla i fenstret på Fiskartorpet (dvs. vinduet på kroen Fiskartorpet), hvor Sørensen tager Ulla Winblad med til Thisted-egnen: Til Ulla i æ winde i Fårtowtgord (dvs. vinduet i Fårtoftgård), i landsbyen Fårtoft lidt øst for Thisted (s. 61). Visen indledes med ordene: Ulla, mi Ulla, sæg hwa mo æ byeð dæ? (... min Ulla, sig, hvad må jeg byde dig?), og der foreslås: skovjårdbær, søeð og røeð (skovjordbær, søde og røde), svarende til Rödaste Smultron hos Bellman (1965:301). Omgivelserne beskrives indfølede: 'Blomster og grangreen, mærk djer (deres) duft', solen bryder frem, himlen bliver klar, alt i alt: Der er ett så ring' her, Fårtoft, er her wall? (der er ikke så ringe her, Fårtoft, er her vel?). Et typisk jysk idiomatisk udtryk, en underdrivende talemåde, måske for at undgå de store ord hos Bellman: Ä'ke det gudomligt, Fiskartorpet! Hvad? / Gudomligt at beskåda (er det ikke guddommeligt ... guddommeligt at beskue). At det er en dejlig dag et dejligt sted, understreges ved tre gange at anvende ordet ”end”, der i bl.a. Thy-dialekten kan betyde 'hvad så med' el. lign.: End så stolt æ stammer, står så strunk' å rett' / ... End æ fywr, den blinker / Mued æ strænd! O ja! / End sih Mors, så hyew æ brinker, Ulla, hwa? (hvad så med stammerne, står så strunke og rette / hvad så med fjorden, den blinker mod stranden! å ja! / se også Mors, så høje brinkerne, skrænterne (er),

Ulla, hvad?). Underforstået: synes du da ikke, at der er meget fint at se på her i Fårtoft med udsigten til Limfjorden og over til Mors? Den første *end*-sætning er næsten direkte oversat fra Bellman, de næste lokalt tilpasset fra Bellman: Än den lugne Viken / Som går fram? – Å ja! / Än på långt håll mellan diken / Åkrarne! (og den rolige vig, / som går frem ... / og på lang afstand mellem grøfterne / agrene, markerne; s. 301f.). Her ses altså gode eksempler på retoriske parafraser hos Sørensen (jf. afsnit 2.2).

Samme landskab beskrives i gendigtningen af Fredmans epistel nr. 48, der omhandler Ulla Winblads hjemrejse fra øen Hessingen i Mälaren til Stockholm en sommermorgen 1769; Sørensen skildrer samme persons hjemtur fra Salgjerhøj på det nordlige Mors over Thisted bredning en sommermorgen 1949 (s. 54ff.). Her ses fin naturlyrik på tillempet Thy-dialekt, indledt med:

Sih æ suel swå blank å trind / Spæil sæ, det er hawblik /
Snår så får vi óg lidt wind / I wor sæil og i law stik!

Fig. 3. "Sih æ suel .../ Spæil sæ, det er hawblik".

Sørensen (2000:54).

(Se solen svar (dvs. svært, meget) blank og trind, / spejle sig, det er havblik / Snart så får vi også lidt vind / i vore sejl og i lavt stik (dvs. direkte medvind fra Morskysten over mod havnen i Thisted, forklares det i note s. 109, vist egentlig et sømandsudtryk). Det er en lidt ændret grammatisk parafrase af de tilsvarende vers hos Bellman:

Solen glimmar blank och trind,
Vattnet likt et spegel;
Småningom upblåser vind,
I de fallna segel

(solen glitrer blank og trind, / vandet lig et spejl, / så småt blæser vinden op / i de faldne, slappe sejl; Bellman 1965:202ff.). Herefter beskrives scener fra sejlturen: på båden, andre passerende både og skibe, kyster med skove, enge mv., fx: Sih, der le'ger Wildsund henn', / Træer så

grønn' (se, der ligger Vilsund henne, / træer så grønne; strofe 6, s. 55), henholdsvis: Oh, æ eng' – en herlighieð ... Hejst' de tumler stolt og hieð' (åh, engen, en herlighed / heste tumler (sig), stolte og hede; strofe 8, s. 56). Sørensen gendigter her de første 9 strofer samt strofe 18 af de i alt 21 strofer hos Bellman, der beskriver adskillige steder og scenerier langs Mälaren ind mod det gamle Stockholm.

Det vil føre for vidt at gå nærmere ind på de enkelte af disse strofer hos Sørensen. I stedet skal nævnes, at der i epistel 42 (s. 46-50) beskrives udendørs scenerier en vinteraften, set inde fra en kro, fx: sih hvor net / Stjerner tindrer o djer plet! (se hvor net / stjerner tindrer på deres plet, sted), og: Sih te slæðer o æ is, / Hør djer bjælder enkelwis (se til slæder på isen, / hør deres bjælder enkeltvis; strofe 5-6, s. 48). Her omformer Sørensen stroferne hos Bellman (1965:179ff.) med både grammatiske og retoriske parafraser.

Det samme gælder for epistel 82, der afslutter epistelsamlingen hos Bellman, og hvor de første vers lyder: Hvila vid denna källa, / Vår lilla Frukost vi främställa (hvile ved denne kilde, / vor lille frokost stiller vi frem; Bellman (1965:337ff.)). Sørensen gengiver dette som: Nier weð e ó å hwiel wos / Og så wor frokost wenle diel oss' (nede ved åen at hvile os / og så vor frokost venligt dele også; s. 68ff.); han medtager også det stemningsskabende: hør wor waldhorn kling', kusin (hør vort valdhorn klinge, kusine), parallelt med Bellman. Skønt fokus er på måltidet og selskabet omkring det, gives der også plads til beskrivelse af omgivelserne: heste og kreaturer på engen, svaler i luften, løvtræer i skoven, solens skin, skygger mv.: Prægtig o eng' de stroeler, / De ting wi holder hywst i rång (prægtigt på engen de stråler, / de ting, vi holder højest i rang; strofe 2-3, s. 69), gendigtet ud fra Bellmans: Prægtigt på fältet pråla / De ämnen som mest ögat rör (prægtigt viser sig på stedet / de ting, som mest rører øjet; s. 338).

I gendigtningerne af *Fredmans sange* optræder naturscenerier kun i den sidste, nr. 64. Denne betegnes hos Bellman blot "Haga" og har som første vers (linje): Fjäriln vingad syns på Haga (den (be-) vingede sommerfugl ses på Haga; Bellman (1972):170ff.). Haga er det på Bellmans tid ikke færdigbyggede kongeslot ved Brunsviken nord for Stockholm; det ændrer Sørensen til 'Æ breðning' (bredningen, s. 96), der som ovenfor betegner Thisted bredning. Første vers gengives: Sih, di sommerfåwl' så skjønn da (se, de sommerfugle så skønne da),

altså uden Haga; det gælder også i den følgende strofe, hvor der hos Bellman ved Haga høres genlyd både 'från den graniten hamrar' og 'från yx i björk och tall (fra den, der hamrer granitten, og fra økse i birk og fyr), hos Sørensen: fræ (fra) skow og bakker / ... økseslag og hakker / Imod stien (sten) og birk og fyr.

Andre stednavne på Stockholm-egnen undgås ligeledes; en lyrisk beskrivelse af Brunsviken i strofe 3 omsættes til: Sie æ bredning, hwor den glitrer / Som i dans med guld og wand (se bredningen (etc.)), hvor Thisted bredning beskrives med metaforer omtrent som tidligere. I strofe 3 har Bellman: bonden mildt åt Haga ler, dvs. ler mildt mod kongeslottet og dermed kongen, og i strofe 4, at man i parken derved 'ögnas av en mild monark' (ses af en mild monark). Det er hos Sørensen erstattet af: Det er nøj så skjøn å si o, / Det er sån en skjønne tið (det, dvs. skov, heste og vogne) er noget så skønt at se på, / det er sådan en dejlig tid) – eller, som det siges i noterne: kongerøgelsen er helt forduftet (s. 114).

5. Dialektale ord og udtaleformer

Der er givet mange eksempler på ord og udtaleformer fra thybomålet i citaterne i de forgående afsnit; generelt kan det opsummeres og suppleres i følgende 9 punkter. Derefter gives bemærkninger om enkeltord, som ikke (helt) har thy-dialektens udtaleformer.

1) For pronomenet 'jeg' bruges generelt thy-udtalen 'æ', fx: Æ ska nok hold' mæ (jeg ska nok holde mig, afsnit 4), dog ikke i det, Sørensen kalder 'deklamatorisk Thisted-fint' (s. 107), fx 'sandelig siger je eðer' i epistel 1 (s. 16).

2) Som i vestjysk generelt bruges 'æ' for substantivernes bestemte artikel, fx i epistel 77: æ moen, æ wand (månen, vandet, afsnit 4).

3) Der bruges w for v overalt, fx i forlyd: wenner, wioliijn, wand (venner, violin, vand, afsnit 4.1.1-2), og i indlyd: øwer (over, afsnit 4).

4) For spirantisk d, blødt d, bruges som omtalt i afsnit 3.2 ovenfor ð, fx i indlyd og udlyd i: glæðer, með, kjærlighieð (glæder, med, kærlighed, afsnit 4.1.1). Det ses også noteret i brøðer (brødre, smst.), hvilket dog er fejlagtigt, idet dialekten har j her, udtalen brøjer (jf. Jysk Ordbog). I udlyd ses ð også i glåð, døð (glad, død, afsnit 4.1.2), hvor dialekten ikke har nogen konsonant efter vokalen; ð er antagelig anført for at undgå misforståelse af ordene. Enkelte gange optræder ð også

i forlyd, fx *ðo* (du) i enklitisk forbindelse: *Weð ðo hwa* (ved du hvad, afsnit 4.1.2).

5) Ved enkelte ord med vokalerne i og y er anført et udlydende h, fx *sih* (se) i: *Sih der æ moen* (se der månen, i det udhævede citat i afsnit 4). Det gælder såkaldt klusilspring (eller klusilparasit), hvor vokalen udtales med en k- eller g-lignende lyd til sidst. Sørensen betegner det (s. 105f.) som en interessant udtale, der nok burde skrives: *si^{gge}*, og henviser til den nærmere behandling hos Balle (1972), der noterer det kh. Udtalen skønnes dog nu så afsvækket, at h er dækkende. Formen *sih* optræder adskillige steder i citaterne ovenfor; desuden ses notationen i sekvenserne: *Tih* så *do* (ti så du, s. 46), *Den* er *skyh* (sky, bange, om en hest, s. 48), *Syh* di *knap hiel* fast *ijen* (sy din knap helt fast igen, s. 55). Der er ikke eksempler på brug af h ved vokalen u, som ellers også kan have klusilspring.

6) Forlænget vokal foran -s og -s + klusil, markeret med -e- foran s: *søester* (søstre, afsnit 4.1.1.), *siedst* (sidste, afsnit 4.1.2). Desuden kan nævnes fra bogen: *paess* (passe s. 60), *flaesk* (flaske, s. 74), *tøeste*, *kiest* (tørstig, kiste, s. 77), *weest* (vidste s. 94).

De to næste lydlige træk ses ikke i citaterne i afsnit 4, men nævnes fra bogen.

7) Bortfald af -n ved udlydende -rn: *gjar'* (gerne, s. 63); *morr* (morgen, s. 77), *morr'* (morgen, s. 97), *sommer morr* (sommermorgen, s. 68).

8) Palatalisering af -nd til -j efter bagtungevokal og foran -er: *Ajjes* (Anders, s. 17), *Rajes* (Randers, s. 59), *ajjer* (andre), også i forbindelserne: *wos ajjer* (os/vi andre, s. 60), *dem ajjer* (de andre, s. 92).

9) Syntaktisk bemærkes udvidede genitiver, fx: *æ graw si kant* (gravens kant, ordret: *graven sin kant*, afsnit 4.1.2.), *en pieg hende' bløeð' arm'* (en pige (hende)s bløde arme, smst.). Desuden optræder udvidet genitiv i fx: *æ kokk' djer gâel*, *æ hus si hwolle' ruðer* (kokkene deres gal, dvs. hanernes gal, husets hullede ruder, begge s. 39), *æ suel si skjîn* (solens skin, s. 96).

Ud over udtaleformer omfattet af disse ni retningslinjer har de fleste ord i gendigtningerne andre regulære thy-udtaleformer, fx *ræj* (ræd, bange, afsnit 4.2), *fywr* (fjord, smts.), *tøtt* (tykte, syntes, bogen

s. 64). Enkelte former kan dog undre, fx dels sæg som imperativ af sige (afsnit 4.2 ovf.), hvor dialekten har sæj, dels præteritum af samme ord, søe (sagde, s. 81 i bogen) mod dialektens såå; måske en Blicher-form spiller ind her. I andre tilfælde er naboeernes udtale kommet med, både fra Hanherred og Himmerland mod øst og fra Hardsyssel syd for Limfjorden, fx ø-former som hjølle (le, hø-le, s. 34) mod 'hylli' i Thy, kjøer (kører, s. 62) mod kyrer i Thy, kjød (kød, s. 70) mod kyd i Thy, kjøs (kys, s. 78) mod 'kys' udtalt med y i Thy, skjød (skød, præteritum af skyde, s. 68) mod 'skod' i Thy. Andre eksempler er: gwol (guly, s. 64) mod guel i Thy, jurd (jord, s. 78) mod jowr i Thy, kjuel (kjole, s. 25) mod kjowl, kjåwl i Thy, samt præteritumsformerne fild (faldt, 36, 92) mod 'fald' i Thy, stued (stod, s. 36) mod stow i Thy, desuden participiet gawn (gået, 76) mod goen i Thy. Endelig ses rigsmålspåvirkede former som juwl (jul, s. 85) mod thybomålets ywl, og farwal (farvel, s. 71) mod fowal i Thy. Alle de nævnte Thy-former kan efterses i Jysk Ordbog.

Dette sammen med mange rigsmålsord, som citaterne i de foregående afsnit giver adskillige eksempler på, bevirker, at Sørensen (2000) ikke kan siges at give en oversættelse eller gendigtning på rent thybomål, men på et opblandet, rigsmålspåvirket thybomål. Hvilket også var at forvente, når det er et litterært, gammeldags svensk, man vil gengive på thy-dialekt. Men inden for denne yngre form for thy-dialekt er oversættelsen og gendigtningen rimeligt adækvat. Sørensen var forberedt på at nogle læsere ville påstå, at nogle udtaleformer ikke er rigtige: 'det gør ikke min erindring forkert ... vi taler jo også forskelligt' (s. 105). Netop, og nogle indoptager flere ord og udtaleformer udefra end andre.

Kun i et enkelt tilfælde virker en oversættelse uforståelig, nemlig i epistel nr. 6, slutningen af strofe 2, versene: Kjærligheðs bænd / bindes i seng' og i eng' og på stiger (kærligheds bånd / bindes i senge og i enge og på stiger, s. 19). Stiger rimer på piger i det følgende omkvæd, men hvordan kan kærligheds bånd bindes på stiger? Bellman (1965:34) har ordet "fjälär", der i note betegnes som formentlig = fjärdar, dvs. fjerde, om ikke bare = fjäl, dvs. fjæl, bræt, siddebræt og lignende. Begge disse forslag virker mere plausible end 'stiger'; det første understøttes af, at 'fjäl' i Ordbok (1967:48) henvises til 'fjärd' lige derefter, hvor

Bellmans sekvens: 'i sängar, på ängar och fjälar' oversættes til: 'både till lands og sjöss'. Hos Bohn (1997:10) undgås problemet ved, at der vælges en omskrivning uden de nævnte substantiver: Elskovens bånd / bindes, i sengen skal I jer formæle.

Det blev i begyndelsen af afsnit 4.1.1 vedr. epistel nr. 9 nævnt, at Sørensen omskrev fra et mytologisk lag til et mere jordnært: Bacchus og Kärleksguden blev erstattet af vin hhv. elskovs ynder. Tilsvarende sker enkelte andre steder, fx ændres i epistel 82 'Eols blåst' (Eols blæst, Bellman (1965):340, Eol: vestenvindens gud) til blot 'wejstenwind' (Sørensen 2000:70), og i Fredmans sang nr. 64 er 'Brunsvikens små najader' (kilde- el. flodnymfer) helt udgået i beskrivelsen af Thisted bredning (s. 97). Den største ændring foreligger dog i epistel 34, vedr. branden hos Mowits (afsnit 4.1.2 ovenfor), hvor Bellman har: En Aeneas lik vid Troja / Movitz utur porten går (som en Aeneas ved Troja / Movitz ud ad porten går; Bellman (1965:140). Dette refererer til slutningen på grækernes angreb på Troja i antikken og Aeneas flugt fra det brændende Troja, beskrevet af Vergil i Aeneiden. Sørensen omsætter til: Som jen væk fra helweð render, / Går wor Mowits fræ si hus (som en væk fra helvede render, går vor Mowits fra sit hus, s. 42), sandsynligvis fordi billedet med helvedes ild er ligetil for de fleste læsere, mens billedet med det brændende Troja kendes af langt færre.

6. Om Thisted og omegn i gendigtningerne

I afsnit 4.2 er omtalt, hvordan Sørensen beskriver naturscenerier med Thisted og Fårtoft, Nordmors og Limfjorden mod syd til Vilsund med inddragelse af Ulla Winblad med flere, og i afsnit 4.1.2 blev Strømgade i Thisted centrum nævnt vedr. branden hos Mowits. Også enkelte andre lokaliteter i Thisted anføres som tilpasning af stockholmske steder hos Bellman. I epistel 31 har Mowits et møde med en smuk kvinde i 'Narre Alli' (Nørre Allé, s. 36) og følger efter hende; deres aftale bliver dog forhindret af 'en långbient (langbenet) drabant', som til sidst giver Mowits en omgang klø. I epistel 81 nævnes personen Løwberg fra 'æ Østerbakk' (gaden Østerbakken i Thisted, s. 66), og i Fredmans sang nr. 17 er et køb af en næsten ny frakke placeret samme sted (s. 85), skønt der ikke har været manufakturforretninger dér, derimod måske nok tyve og hælere fra en nærliggende baraklejr

under og lige efter krigen (note s. 113). I de bredt prosa-beskrevne værtshusscener i epistlerne 1 og 59 nævnes Thisted-lokaliteter ikke; epistel 59 tilegnes således den i afsnit 4 nævnte kro Lossen, og i epistel 45 får Mollberg ødelagt sin harpe på kroen Rostock (s. 51), stockholmske navne overført til Thisted. Her kan også nævnes, at epistel 24 er tilegnet 'vår muer o Æ Bruwn Daer' (vor mor på kroen Den brune Dør, s. 31), svarende til 'kära Mor på Bruna Dörren' hos Bellman; men i epistel 9 er det latinske navn Thermopolium Boreale på et kaffehus overtaget uden oversættelse (s. 20).

I Fredmans sang nr. 64 er landskabet ved Haga omskrevet til Thisted-egnen som nævnt i afsnit 4.2, og i sang nr. 28 er scenen overflyttet fra Stockholm og Uppsala til Thisted og Århus: 'Mowits han sku wæer student / Og tog æ tåg til Århus (... skulle være student, tog toget til Århus, s. 91). Anakronismen her er bevidst, jf. 'jernbanen er oversætterens modernisering' (note s. 114). Som hos Bellman bliver Mowits dog træt af studierne og livet i universitetsbyen, han rejser tilbage til hjembyen: pieger bløw han trist we' / rejst så hjem til Thisted (piger blev han trist ved / rejste så hjem til Thisted; sidste ord kan udtales Thi-ste' og dermed rime på 'trist we').

7. Melodierne

Sørensen søger i noterne s. 107ff. at opklare oprindelsen af melodien til hver enkelt af epistlerne og sangene i bogens udvalg, fører dem tilbage især til svenske og franske melodier til syngespil mv. omkring 1770 eller til Bellman selv; adskillige må dog konstateres af ukendt oprindelse. Tidligere har flere af melodierne været mere almindeligt kendte, også i Danmark; fx er melodien til Fredmans sang nr. 10: 'Supa klockan över tolv brugt i løjtnant von Buddinges sangmonolog 'Her med fryd jeg rigdoms spor / overalt opdager' i Hostrups *Genboerne* (jf. slutningen af afsnit 2). Nu gælder det nok især Fredmans sang nr. 35, Gubben Noak, af Sørensen oversat til Gammel Noa: Da Noa var kommet i land fra arken, tilplantede han mange tønder land med vin, så der kunne blive lystigt her på jorden (s. 94f.); melodien er overtaget i børnesangen "Lille Lise". Desuden: 'Fjäriln vingad syns på Haga' (Fredmans sang nr. 64, jf. afsnit 4.2), hvor melodien er anvendt i aftensangen 'Nu er jord og himmel stille'. Nogle kender også Fredmans sang nr. 21, måltidssangen "Så lunka vi så småningom",

og ønsker man at høre eller genhøre flere, kan der henvises til en dvd ved operasanger Erik Harbo med 16 epistler og sange (Harbo 1990), herunder flere af de ovenfor omtalte, nogle også med sangerens efterligning af instrumenters lyd (jf. afsnit 2). Det skal også nævnes, at den hollandsk-svenske entertainer Cornelis Vreeswijk omkring 1970 gav nyt liv til Bellman-sangtraditionen med lp-en ”Spring mot Ulla, spring!”, der indeholder nogle få af de ovennævnte samt adskillige andre (Vreeswijk 1971).

8. Afslutning

Med bogen har Sørensen vist, at Bellmans viser kan oversættes og gendigtes på yngre thy-dialekt, blot man tillader lejlighedsvis brug af rigsdansk, når rim og billedsprog skal gengives. Det lykkes ved hjælp af grammatiske og retoriske parafraser (jf. afsnit 3.2), der bevirker, at både Fredmans epistler og Fredmans sange virker som nutidigt, moderniseret thybomål, omend med et islæt af svenske person- og stednavne; Sørensen betegner da også denne ’ophavsmand’ til viserne som ’Fredman von Thisted’ (s. 113), antagelig med reference til Holbergs ’Jacob von Tyboe’. Udvalget af epistler og sange ser ud til at være dækkende for temaerne i de øvrige epistler og sange. Sørensen betegner i lighed med andre Bellmans digtning som verdenslitteratur (jf. afsnit 3.1, jf. også VLH 1972:412ff.); prisværdigt, at han har valgt at præsentere den på thybomål, tilmed i sangbar form.

Litteratur

- Balle, Torsten (1972) Thybomål. *Turistårbogen: Thy*. Odense: Samvirkende Danske Turistforeninger:78-81.
- Bellman, Carl Michael (1965) *Fredmans epistlar. Med kommentarer av Lars Hulden*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bellman, Carl Michael (1972) *Fredmans sånger. Musikarrangemang av Roland Bengtsson*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Bellman, Carl Michael (1984) *Fredmans epistlar. Med bilder av Peter Dahl*. 1790 års originalutgåva i faksimil. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Bohn (1997) = Bellman, Carl Michael: *Fredmans epistler og Fredmans sange*. På dansk ved Leif Bohn. Forlaget Vistoft.

- Harbo, Erik (1990) *Bellman i Københavns Bymuseums Havesal*. (Sange, dvd).
- Hertz, Henrik (1833) *Foraarets Nytaarsgave*. Kjöbenhavn: J.H. Schuboths Boghandling.
- Hostrup, C. (1954) *Komedier og Digte*. København: Det danske Forlag.
- Højensgaard, Jens Chr. (2009) En ny og sørgelig vise på vendelbomål. *Ord & Sag* 29. Peter Skautrup Centret. Aarhus Universitet:4.
- Jysk Ordbog = *jyskordbog.dk*: A-Le redigeret, Li-Å ordbogskartotek. Peter Skautrup Centret. Aarhus Universitet.
- Olsen m.fl. (2015) = Olsen, Per, Randi Larsen og Hans Lundsteen (udg.): *Tøm nu dit glas, se Døden på dig venter. Nye vinkler på Bellman*. Hellerup: Forlaget Spring.
- Ordbok (1967) = Carl Larsson och Magdalena Hellquist: *Ordbok til Fredmans epistlar*. Lund: Almqvist & Wiksell.
- Sørensen (2000) = Bellman, Carl Michael: *Skoel, bette pieger. En uhðwalg af epistler og sange på thybomål ved Søren Sørensen*. Århus: Forlaget Klim.
- VLH (1972) = *Verdens Litteratur Historie*. Bd. 6. København: Politiken.
- Vreeswijk, Cornelis (1971) *Spring mot Ulla, spring!* (Sange, lp).

Carl Michael Bellman

SKOEL, BETTE PIEGER

En uhðwalg af epistler og sange
på thybomål
ved Søren Sørensen

Klim